

Szalma József

EURÓPA ÉS A KETTŐS ÁLLAMPOLGÁRSÁG

I.

Az Európai Kisebbségvédelmi Egyezmény (Strasbourg, 1995) szavatolja a nemzeti kisebbségi közösségek számára a határon átvívelő akadálymentes kapcsolattartást a tudomány, a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás szintjén, gazdasági, családi és személyi szinten az anyaországi intézményekkel, gazdasági és társadalmi szervezetekkel, személyekkel, családokkal. Az Európai Kisebbségvédelmi Egyezmény Magyarországra is érvényes. Magyarország küszöbönálló EU-s tagságának eléréséről (amit a határon túli magyarok, úgy gondolom, egyértelműen mindenkor és messzemenően támogattak és ma is támogatnak azzal a megjegyzéssel, hogy ezt a tagságot Magyarország már korábban is kiérdemelte) Magyarországot kötelezi majd a schengeni egyezmény is. A schengeni egyezmény lényege, hogy a teljes jogú tagországok belső viszonyai tekintetében preferenciákat nyújt, mégpedig a személyek, azaz a munkaerő, a szolgáltatások és a tőke szabad áramlása tekintetében, addig a tagságot el nem nyert országok irányában korlátozásokat, többek között ezeknek az állampolgárai számára a teljes jogú tagországok területére való beutazás alkalmával vízumkényszert irányoz elő. Az utóbbi egyezmény nem tesz kivételt a kisebbségek javára. Kisebbségi vonatkozásban a két említett egyezmény szöges elentétben áll. Ha Magyarország részéről nem történne megfelelő intézkedés, akár egy szegedi könyvvásárlás – ne említsük az oly fontos területeket, mint a tudományos, kulturális stb. együttműködés, kapcsolattartás – beutazási vízum kiváltását igényelné.

Szlovákia és ezzel együtt a szlovákiai magyarok Magyarországgal egy időben lesznek az EU teljes jogú tagjai. Ezt megelőzően Szlovákia Magyarországgal egy időben nyerte el a kilencvenes évek közepén a társult tagországi státust. Ami azt jelentette egyúttal, hogy állampolgárai nem voltak európai vízumkényszer alatt. Ugyanez vonatkozik Romániára is, kivéve a teljes jogú európai csatlakozást, mivel Románia is ugyanezen időszaktól kezdődően EU-s társult tagország, úgyhogy azóta a román állampolgárok sincsenek vízumkényszer alatt európai országokba való beutazáskor. Ismeretes, hogy sem Ukrajna, sem Horvátország, sem Szerbia, ahol jelentős magyar nemzeti kisebbségi közösségek élnek, egyelőre nem tartoznak a társult tagországok körébe, azaz jelöltsé-

gük különböző szinten van, teljes jogú tagságuk pedig még esetenként igencsak távolinak tűnik. A schengeni vízumkényszer tehát több százezer határon túli magyart fog érinteni. Érinteni fogja természetesen a többségi állampolgárokat is, a magyarokat azonban annál jobban, mert otthoni kisebbségi hátrányok mellett megnehezült a létüket érintő anyaországi kapcsolattartás.

Sem Magyarországnak, sem határon túli nemzetrészeinek nem érdeke, hogy vízumfüggöny jöjjön létre. A magyarországi kormányzat többszöri beutazásra szóló (egyőlöt éves tartamú hatállyal) vízum kiadását helyezi kilátásba az érintett határon túli magyar közösségek tagjai számára. Ez a vízum azonban csupán a Magyarország területére való beutazást biztosítaná. Ez tehát nem lenne ún. schengeni vízum, amely más európai országba is lehetővé tenné a beutazást, habár Magyarország jogosult lesz a schengeni vízumok kiadására is. Valójában azonban nem tudjuk, mikor és milyen vízumok lesznek, mennyiben lesz majd az ígért vízumkiadás zökkenőmentes, mi lesz, ha tömegesen kell majd sorba állni. Az ígéretek szerint a vízum nem lesz költséges. Sajnos, még akkor is, ha a költségek minimálisak lesznek, mégsem lesz költségmentes, hiszen számolni kell a vízumkiadás helyére való utazással, a várakozással stb. Valójában semmilyen konkrét információ nincs arról, hogyan lesz ez megszervezve.

Nem csoda, hogy a vajdasági/délvidéki társadalmi és politikai szervezetek immáron nem a vízumot tartják igazi megoldásnak, és inkább előnyben részesítik a kettős állampolgárságot. A vajdasági magyarok nagy számban kérelmeztek a magyarigazolványt. Nagy reményt fűztek hozzá. Van ennek az igazolványnak a státustörvény eredeti megfogalmazása szerint egy szimbolikus jelentősége, a magyar nemzethez való tartozás. Ezt most már a törvény módosítása megtagadja. Csupán kedvezményekről van szó. A határon túli magyarok általában különböző okokból igen érzékenyek. Mert mindegyik közösségnek voltak az adott országban diszkriminációs periódusai. Nemkülönbön a vajdasági magyarságnak, melynek feje fölött négy háború volt a délszláv (balkáni) háborúzás folyamán, amelyet elleneztek. Akik azt állítják, hogy a kettős állampolgárság átköltözést eredményez, nem mondanak igazat. Hiszen a legnagyobb megpróbáltatások idején csupán azok költöztek át, akik közvetlenül veszélyeztetettek voltak: azok, akiket ebbe az elvtelen háborúba kényszerítő eszközökkel behívtak. Voltak ugyan más típusú (gazdasági stb.) emigrációk is, de ezek nem voltak jellemzőek. Mindenesetre elmondható, hogy azoknak van igazuk, akik azt állítják, hogy újabb „vasfüggöny” lesz az, hacsak nem lesz korrekt ellensúlyozó intézkedés, ami elvándorlásra kényszeríthet.

Meg kell jegyezni, hogy a határon túli magyar nemzeti kisebbségi közösségek egyéneinek és közösségének jogában áll a kiszámíthatóság. Ha már nem lehetséges ott, ahol él, mert az adott ország késlekedik, vacillál; ha lehet, legalább az anyaország intézkedései szintjén tudja idejekorán, mi vár rá.

A kettős állampolgárság hazai és anyaországi ellenzői a következő fontosabb kifogásokat emelik: 1) a kettős állampolgárság terheit az anyaországi adófizető polgárok viselnék, ami nem lenne méltányos. 2) A határon túli magyarokat kettős kötelezettség terhelné, pl. kettős katonai szolgálat, kettős adó-

fizetés, egészségbiztosítás stb. 3) A határon túli magyarok kettős választói joghoz jutnának, abban az országban, ahol születtek és az anyaországban is. 4) Nem lehet az, hogy a vajdasági és kárpátaljai magyarok (akik a schengeni vízumkényszer által leginkább veszélyeztetettek) más (kedvezőbb) elbírálásban részesüljenek, mint a romániai (történelmi és földrajzi elnevezéssel: erdélyi) vagy szlovákiai (történelmi és földrajzi elnevezéssel: felvidéki) magyarok. 5) A hatályos magyar állampolgársági törvény értelmében bárki megszerezheti a magyar állampolgárságot a határon túli magyarok közül, aki legalább egy évig Magyarország területén él, van magyarországi megélhetése, letelepedési engedélye van, rendezettek a lakáskörülményei, vagy aki családegyesítés, házasság vagy más úton integrálódott. Nincs tehát akadálya a hatályos magyar törvény rendelkezései szempontjából a magyar állampolgárság megszerzésének.

II.

Ezek jelentős kifogások, sok (rész)igazságot tartalmaznak. Egészében véve azonban mégsem fogadhatók el elemző észrevételek nélkül, amiket csupán vázlatyszerűen tehetünk meg.

Ad 1) Szerintem van lehetőség arra, hogy a kettős állampolgárság terheit ne az anyaországi adófizetők viseljék. A határon túli magyarság nem tehet arról, hogy kívülrekesztették anyaországából, még kevésbé arról, hogy hagyományosan lakott régióit, melyek az anyaországhoz tartoztak, kétes (trianoni) egyezményrel és diktátummal leszakították és különböző országoknak adták. Olyan országoknak, melyek a trianoni egyezmények akár igen szűkös kisebbségvédelmi klauzuláit sem tartották be. És időnként ismétlődően, népszövetségi és nemzetközi fórumokon benyújtott tiltakozások ellenére súlyos diszkriminációknak, sőt etnocídiumoknak, továbbá európai normákkal szembeni be- és kitelepítéseknek voltak kitéve. Adott esetben vonatkozik ez a vajdasági/délvidéki magyarságra is. Nem róható ez fel Európának, mert Európa csak az ötvenes évek második felétől épül. Ugyanakkor Európa nem hunyhat szemet a kontinens legnagyobb lélekszámú, európai orientáltságú kisebbségének, a több országba „beosztott” magyar kisebbségi közösségek sorsa felett. Kell hogy legyen lehetőség arra, hogy amennyiben az anyaország nem tudja viselni a kettős állampolgárság anyagi terheit, ebben az anyaországnak Brüsszel támogató segítségére legyen. Nem tagadhatja ezt meg sem Németország, sem Franciaország vagy más európai államok, melyek nemcsak a bevándorlóknak, de a külön jogcímen nemzettársaiknak megadják vagy megadták a kettős állampolgárságot, mégpedig igen nagy számban. Svájc és Franciaország között bilaterális egyezmény van a kettős állampolgárok társadalombiztosításáról. Svájc és Izrael között nemkülönben. Finnország is bilaterális egyezményeiben elismeri a kettős állampolgárság tényét, és adott partnerországával szabályozza ennek folyamányait. Vannak más példák is Európában. Az európai országokban tehát kevés jogalap van arra, hogy megkérdőjelezzék a kettős állampolgárságot. Felfigyelhetünk arra, hogyan reagált Európa a román és szlovák kedvezménytörvény iránti kifogásaira. Úgy, hogy odafigyelt rájuk. Ez az odafigyelés rosszallást tartalmazott, valamint a román és szlovák kifogások elfo-

gadasát. Legnagyobb meglepetésünkre. (Szlovákiának) „haja szála” sem görbült, ezek után is töretlenül Magyarországgal egyidejűleg lesz EU-s tagország.) Annak ellenére történt ez, hogy a szlovák és román kedvezménytörvény még nagyobb privilégiumot nyújtott a határon túli szlovákoknak és románoknak, mint a magyar kedvezménytörvény. Elgondolkodtató, mert feltehető a kérdés, hogy mit akart ezzel a magyar elmarasztalással mondani Európa. Azt, hogy a szlovákoknak és a románoknak lehet kedvezménytörvénye, a magyaroknak nem? Nem hiszem, hogy „Európa” ezt akarta volna mondani. A magyar politikának át kell gondolnia azt a helyes európai követelményt, hogy a szomszédokkal jóban kell lenni. Ha azonban a szomszédok „rosszalkodnak”, ezt meg kell mondani Európának. Ez a tisztességes. Európa pedig (Verheugen), ha úgy gondolja, hogy indokolatlan a szomszédok akadékoskodása, koppintson körmére nem Magyarországnak, hanem Szlovákiának vagy Romániának. Márpedig ezen országok alkotmányaiban az áll, hogy nemzetállamok. Ezen országoknak vannak státustörvényei. Szóval van mit mondani. Anélkül, hogy Magyarország EU-s csatlakozása ezért kérdőre vonható lenne. De nem anélkül, hogy kérdőre vonható legyen ezen „utódállamok” csatlakozása.

Ad 2) Mit mondanak az európai ajánlások a kettős állampolgárság tényével kapcsolatban? Nem mást, mint azt, hogy kettős állampolgárság esetén az országoknak kerülniük kell a kettős állampolgársággal rendelkezők kettős terheit, tehát amennyiben az egyik országban adóztak, ez a másik ország számára konzumált kötelezettség kell hogy legyen. Sőt arról is szólnak, hogy a kettős állampolgár, természetesen evidentált módon, optálhat (választhat) adózási kötelezettségének leróvása tekintetében a két állampolgársága szerinti állam közül. Adott esetben, ha Magyarország bevezetné az alanyi jog szerinti állampolgárságot a határon túli magyarok számára, az a lehetőség is fennáll, hogy a határon túli magyar kettős állampolgárok éppen Magyarországon fizetnék be adóikat. A probléma csupán ott merülhet fel, ahol nem ismerik el a kettős állampolgárság intézményét. Pl. Szlovákiában. Itt sem lenne probléma, ha történetesen bilaterális egyezmény születne a két esetlegesen érdekelt ország között a konzumált állampolgársági doktrína értelmében. Akkor pedig egyáltalában nem lenne probléma, ha Szlovákia uniós csatlakozása előtt államszövetségre lépne Magyarországgal. Ugyan miért ne lenne ilyen? Nem valószínű, csupán lehetőség. Vonatkozik ez Horvátországra is. Utóbbinak ez ugyancsak felgyorsíthatná uniós csatlakozását.

Ad 3) A kettős választói jog tekintetében is vannak működő európai példák. Van pl. Szlovénia és Olaszország közötti kettős állampolgárságra vonatkozó egyezmény (1993), amely szerint a szlovéniai olaszok, amennyiben részt vettek az országos szlovéniai választásokon, olaszországi második bejelentett lakhelyükön csupán a helyi önkormányzati választásokon vehetnek részt. Bilaterális egyezmény híján azonban a kettős állampolgárok korlátozások nélkül vehetnek részt a választásokon, ugyan miért ne? Ne feledjük az EU-t. Az EU parlamentjét és bizottságait. Magyarország állampolgárai oda választhatnak. Azt akarjuk, hogy oda a romániai magyarok, majd ha Románia EU-közelben lesz, mint románok válasszanak képviselőket? Persze, lehet ezt is, miért ne.

Csak akkor nehéz lesz elismerten hivatkozni kisebbségi érdekeltségekre. Így lesz ez majd a szlovákiai magyarokkal is. Nagyon rövid időn belül meg fogják tapasztalni.

Ad 4) Emlékeztetnék Magyarország összes szomszédos országgal, legutoljára Kis-Jugoszláviával (Szerbia és Montenegró) megkötött kisebbségvédelmi egyezményeinek tartalmára. A magyar fél által javasolt szövegre Románia és Szlovákia is fenntartásokkal reagált. Végül különböző megfogalmazásokkal ratifikálta ezen egyezményeket a két ország parlamentje. Kitént, hogy az akkori magyar vezetés beleegyezett abba, hogy különböző jogosultságai legyenek a romániai és a szlovákiai magyarságnak. Most ugyanez a vezetés azt mondja, hogy nem lehet az ukrainai és a vajdasági magyaroknak kettős állampolgársága, miközben más határon túli magyaroknak azért nem lehetséges, mert az érintett országok belső jogszabályai nem ismerik el a kettős állampolgárság intézményét. Egyébként, az igazság kedvéért, hadd jegyezzük meg, hogy Szerbia és Montenegró mellett Románia is elismeri a kettős állampolgárságot. Semmi akadálya nincs annak, hogy a szomszédos országok belső törvényeiken változtassanak és lehetővé tegyék a kettős állampolgárság intézményét, akár bilaterális, akár egyoldalú meghatározás alapján. S ha ez lehetővé válik, nem lesz normatív akadálya annak, hogy ezen országok magyar kisebbségei felé is lehetővé váljon a magyar (második) állampolgárság. Ne feledjük, hogy a magyar kisebbségi törvény lehetővé teszi a kettős kötődést. Miért ne legyen ez valóság, eshetőség a határon túli magyarok számára?

Ahhoz, hogy a határon túli magyarság valamely vagy bármely közösségének tagja iránt alanyi jogon, anélkül, hogy eredeti lakóhelyét megváltoztatná a kettős állampolgárság iránt érdekelt magyar nemzetiségű, második, azaz magyar állampolgárság megvalósítására sor kerülhessen, szükség volna a magyar állampolgársági törvény módosítására, ami ezt lehetővé tehetné. E törvény két-harmados, tehát módosítását a jelenlegi parlamenti összetétel szerint csupán a jelenlegi ellenzék hozzájárulásával lehetne elvégezni.

Végezetül, véleményem szerint, a kettős állampolgárság európai (normatív) szempontból többé nem tabu. Egyszerűen tény. Intézményes lehetőségei a bilaterális egyezményekben vannak, és a konzumált állampolgársági kötelezettségek doktrínája mentén számos működő példái léteznek. Vannak azonban nem kevesebb esetben egyoldalúan meghatározott példák is, amelyek szerint az adott ország lehetővé teszi, „senkivel sem konzultált” törvényei által, nemzetiségi hovatartozás alapján a kettős állampolgárságot. Természetesen ez politikai és törvényhozói akarat kérdése.

Véleményem szerint indokoltak a vajdasági magyarság politikai és civil társadalmi kezdeményezései, melyek a kettős állampolgárság igényét tartalmazzák, és amelyekkel a magyar kormányzathoz, talán a magyar parlamenthez is fordul. Az akadályok áthidalhatók, ehhez megvannak a politikai és normatív feltételek. A magyar kormányzatnak figyelembe kell vennie a vajdasági magyarság igényét. Annál inkább, mert a vajdasági magyarság egyénei és közössége szerves része a magyar nemzetnek. Több mint egy évtizede él (általa nem okozott) létbizonytalanságban. A vajdasági magyarság nem fog tömegesen el-

költözni, amennyiben kettős állampolgárságot nyerne. A schengeni egyezményhez képest az európai kisebbségvédelmi egyezmény lex specialis, ami derogálja Schengent. Ezért az anyaország parlamentjének tárgyalnia kellene a vajdasági magyarok által megindított, a kettős állampolgárságra vonatkozó kezdeményezésről.

III.

A hatályos jugoszláv (Szerbia és Montenegró) törvény szerint (a JSZK Hivatalos Lapja, 1996. évi júl. 19-ei, 1996/33., módosítások és kiegészítések: 2001. évi március 2-ai, 2001/9. sz.) a kettős állampolgárság tényszerűen elismert: e törvény 4. szakasza értelmében: Az a jugoszláv állampolgár, aki külföldi állampolgársággal is rendelkezik, jugoszláv állampolgárnak tekintendő, amikor a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság területén tartózkodik.

E rendelkezés azt jelenti, hogy a JSZK (jelenleg Szerbia és Montenegró) számol azzal a ténnyel, hogy valakinek kettős állampolgársága van. Ugyanakkor ezeknek a (kettős) állampolgároknak ugyanolyan jogokat biztosít, amilyenek a (jugoszláv) állampolgársággal rendelkezőknek járnak. Ami azt jelenti, hogy a kettős állampolgárokat nem diszkriminálja, egyenrangúaknak tekinti őket. A rendelkezés kifejezetten elismeri a kettős állampolgárság tényét, és hazai viszonylatban ez nem jelent semmilyen hátrányt. Ki kell emelni, hogy e rendelkezés már a váltás (2001) korszakában lépett hatályba.

Pontatlan tehát a magyarországi médiákban mérvadó politikusok által kifejtett nézet, hogy Jugoszlávia (Szerbia és Montenegró) hatályos törvénye nem ismeri el a kettős állampolgárság intézményét. Tény azonban, hogy Szerbiának erre vonatkozólag a volt jugoszláv térségen kívül nincs hatályos bilaterális egyezménye.

IV.

Kettős állampolgárság és Németország. A Szövetségi Statisztikai Hivatal 1993. évi adatai szerint ebben a folyó évben Németországban 29 108 személy szerezte meg második (német) állampolgárságát, miközben ezek közül 13 082 tartotta meg addigi, eredeti állampolgárságát. Egyébként Cornelia Schmelz Jacobsen 1996-ban jelentetett meg egy tanulmányt Kettős állampolgárság és kötelezettség címen. Ebben található meg egy helyen azok a jogszabályok, bilaterális egyezmények, amelyeket ebben a tekintetben Németország Belgiummal, Dániával, Franciaországgal, Írországgal, Olaszországgal, Norvégiával, Ausztriával, Svédországgal, Spanyolországgal és Nagy-Britanniával kötött meg, azaz ezen országokkal kapcsolatos kettős állampolgársági jogokat és kötelezettségeket érintik.

Az erre vonatkozó Európa tanácsi Egyezmény II. fejezete szabályozza a többes állampolgárság esetén a kötelezettségeket. Ebben többek között a következőket rögzítették: – Aki két vagy több állampolgársággal rendelkezik, kötelezettségeit csupán az Egyezmény egyik Fele (állama) felé kell teljesítenie. – A kötelezettségeket azon Fél felé kell teljesíteni, amelynek területén az érintett rendszerint tartózkodik. – A 19 évnél idősebb kötelezett, a kötelezettségek

teljesítése tekintetében jogosult egy másik államot választani, olyat, melynek egyaránt állampolgára, amelynek területén azonban nem tartózkodik rendszerint.

Az európai Egyezmény német vonatkozása: Ezek a szabályok azokra érvényesek, akik a német állampolgárság mellett rendelkeznek francia, ír, olasz, luxemburgi, holland, észak-írországi, norvég, osztrák, svéd, spanyol és angol állampolgársággal. Nagy-Britannia esetében a kettős állampolgár nem köteles Németországban katonai szolgálatot teljesíteni. Angliában a német Bundeswehrben szolgált kettős állampolgár köteles Angliában második katonai szolgálatra.

Görög–német szabályozás. A német–görög kettős állampolgárok, akik a német Bundeswehrben teljesítettek katonai szolgálatot, a görög katonai szolgálattól szóló törvény szerint nem kötelesek görög katonai szolgálatot teljesíteni.

Német–dán szabályozás. A két ország a kettős állampolgársági kötelezettséget 1985. október 10-én szabályozta. Ennek értelmében pl. a német–dán kettős állampolgárok csupán vagy német, vagy dán katonai szolgálatra kötelesek. Német–argentín (1985. IX. 18.) egyezmény. Azok az argentin–német állampolgárok, akik Argentínában már leszolgáltak a katonaságot, erről szóló bizonylat alapján fel vannak mentve a német katonai szolgálat alól.

A német–török viszony bilaterális egyezmény nélküli, de a gyakorlat szerint a német–török kettős állampolgár, ha a török hadseregben szolgált, az NSZK katonai szolgálattól szóló törvényének 8. paragrafusa szerint mentesül a német katonai szolgálat alól. Ha a kettős német–török állampolgár a Bundeswehrben szolgált, meghatározott feltételek mellett, Törökországban nem kell ismét katonai szolgálatot teljesítenie, nevezetesen abban az esetben, ha Németországban született, vagy lényegében Németországban él, és a német állampolgárságot 38. életéve előtt szerezte meg. Ugyanakkor bizonyítania kell, hogy Németországban katonai vagy ezt helyettesítő (civil) szolgálatot teljesített. (Törökországban e szabályok 1992. jún. 1-jétől vannak hatályban.)

Németország és a volt Jugoszlávia utódállamai tekintetében a szövetségi szerveknél nincs ezzel kapcsolatos tapasztalat. Ez annak tulajdonítható, hogy még nem jött létre a konszolidáció.

Németországban a katonait helyettesítő külföldi civil szolgálat részben vagy egészében beszámítható.

Finnország. A többes állampolgárság függ a másik ország állampolgársági törvényeitől. Ha egy állampolgár a meglévő mellett egy másik ország állampolgárságát is megszerezte, a másik ország vonatkozó törvényétől függ, hogy a finn állampolgár megtarthatja-e finn állampolgárságát. Amennyiben a másik ország törvénye ezt megengedi, a finn állampolgár megtarthatja finn állampolgárságát.

Svájc–Izrael. A kettős állampolgárookra a szociális és munkaügyi viszonyok rendezése tekintetében az 1984. március 23-ai, mindkét országban (1985. augusztus 20-án, azaz 1985. október 1-jén meghozott ratifikációs eljárás alapján) hatályba lépett egyezmények tartalmaznak mérvadó szabályozást. Ennek ér-

telmében a kettős állampolgárok a másik országban egyenjogúak. Így pl. az izraeli jog szerinti nyugdíjjogosultak a svájci jog szerint is nyugdíjradékra jogosultak, a svájci állampolgárokkal egyenrangúan. Hasonló a kettős állampolgárok szociális biztonságára vonatkozó egyezmény Svájc és Franciaország között.

A francia hatályos állampolgársági törvény rendelkezései szerint dominál a jus sanguinis (nemzetiségi hovatartozás) elve, de alkalmazásra kerül a jus soli (területen születés) elve is.

Csupán e vázlatosan ismertetett rendelkezések is arról tanúskodnak, hogy az EU-s irányelvek számolnak a kettős állampolgársággal, és a kötelezettségek tekintetében a konzumált kötelezettségek doktrínáját fogadják el, ami azt jelenti, hogy amennyiben a kettős állampolgár egy országban teljesítette állampolgári kötelezettségét, az a másik országban teljesített kötelezettségként számít, és nem kérhető még egyszer számon. Számos ország (pl. Németország, Finnország) belső jogszabályával lehetővé teszi a kettős és többes állampolgárságot. Ezek közé újabban Szerbia és Montenegró, továbbá Románia is tartozik. Számos ország (pl. Németország és Dánia, Németország és Olaszország stb.) pedig egymás között a kettős állampolgárságról általában, vagy a kettős állampolgárok bizonyos jogainak és kötelezettségeinek (pl. szociális és munkaügyi területen) vonatkozásában bilaterális egyezményt kötött.

V.

Az 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról tényszerűen elismeri a kettős állampolgárság lehetőségét.

A nem magyar állampolgárok magyar állampolgárságának megszerzése alapvetően két módon történhet: a) honosítás alapján (4. paragrafus, 1–6. bekezdések), b) visszahonosítás alapján (5. paragrafus).

(A) Kérelemre honosítható a nem magyar állampolgár (4. par. (1.) bek. a)–e) pontok), ha (I.) a) a kérelem előterjesztését megelőző nyolc éven át folyamatosan Magyarországon lakott, b) a magyar jog szerint büntetlen előéletű és a kérelem elbírálásakor ellene magyar bíróság előtt büntetőeljárás nincs folyamatban, c) megélhetése és lakóhelye Magyarországon biztosított, d) honosítása a Magyar Köztársaság érdekeit nem sérti, e) igazolja, hogy alkotmányos alapismeretekből magyar nyelven eredményes vizsgát tett – e vizsgára csak nagykorú személy kötelezett. (II.) Kedvezményesen honosítható (4. par. (2.) bek. a)–d) pontok) az a nem magyar állampolgár, aki kérelme előterjesztését megelőzően legalább három évig folyamatosan Magyarországon lakott, és az (1.) bekezdés b)–e) pontjában meghatározott feltételek fennállnak, ha a) magyar állampolgárral három éve érvényes házasságban él, vagy házassága a házastárs halálával szűnt meg, b) kiskorú gyermeke magyar állampolgár, c) magyar állampolgár fogadta örökbe, vagy d) magyar hatóság menekültként elismerte. III. Az (1.) bek. b)–e) pontjában meghatározott feltételek fennállása esetén, kérelmére, kedvezményesen honosítható az a magát magyar nemzetiségűnek valló nem magyar állampolgár, aki a kérelem előterjesztése-

kor legalább egy éve Magyarországon lakik, és felmenője magyar állampolgár volt (4. paragrafus (3.) bekezdés).

Az (1.) és (2.) bekezdésben meghatározott időtartamú, folyamatos magyarországi tartózkodástól a kiskorú tekintetében el lehet térni, ha a honosítást a szülővel együtt kéri (4. par. (4.) bekezdés). A (2.) bekezdés c) pontjában meghatározott esetben a három év folyamatos magyarországi tartózkodástól, kérelemre, el lehet tekinteni (4. par. (5.) bekezdés). Az (1.) bek. a), c) és e) pontja alól a belügyminiszter javaslatára a köztársasági elnök felmentést adhat, ha a kérelmező honosításához a Magyar Köztársaságnak fontos érdeke fűződik.

(B) Kérelemre visszahonosítható a 4. par. (1.) bekezdés b)–d) pontjában meghatározott feltételek fennállása esetén az a Magyarországon lakó személy, akinek a magyar állampolgársága megszűnt. A magyar állampolgárságról szóló törvény 21. paragrafusa rendelkezik azokról a személyekről, akiket meghatározott magyar törvények megfosztottak állampolgárságuktól. Ezek a törvények a következők: A külföldiek magyar állampolgárságuktól való megfosztásáról szóló 1947. évi X. törvény, az 1948. évi XXVI. törvény, a magyar állampolgárságról szóló 1957. évi V. törvény. Ezenkívül ide tartozik még a Magyar Köztársaság Kormányának 7970/1946 ME. számú rendelete, a 10.515/1947. Korm. sz. rendelet, továbbá a 12.200/1947. Korm. sz. rendelet, amennyiben ezek szerint vesztette el magyar állampolgárságát, továbbá az, akinek magyar állampolgársága 1947. szeptember 15-e és 1990. május 2-a között elbocsátással szűnt meg. Ezek a személyek a Magyar Köztársaság elnökeéhez címzett személyes, írásbeli nyilatkozattal a nyilatkozattétel napjától magyar állampolgárságot szereznek.

A magyar állampolgárság személyi igazolvánnyal, magyar útlevéllel, továbbá állampolgársági bizonyítvánnyal igazolható (10. paragrafus).

Az állampolgársági eljárás. A törvény 13. paragrafusának (1.) bekezdése szerinti kérelmet (. . .) magyar nyelven, az e célra rendszeresített nyomtatványon, személyesen kell benyújtani a kérelmező lakhelye szerinti illetékes települési – fővárosban a kerületi – önkormányzat polgármesteri hivatala anyakönyvvezetőjéhez, a külföldön élő kérelmező esetében az illetékes magyar konzulhoz. A (2.) bekezdés értelmében az anyakönyvvezető nyolc napon belül, a konzul az átvételtől számított első diplomáciai postával köteles felterjeszteni a belügyminiszterhez. A törvény 14. paragrafusának (1.) bekezdése értelmében az állampolgársági kérelemnek és a 12. paragrafus szerinti megkeresésnek tartalmaznia kell az érintett személy adatait (név, lakcím, születési, házasságkötési adatai), felmenőinek személyi adatait, valamint az állampolgárságra, külföldre távozás időpontjára vonatkozó adatokat. Az állampolgársági kérelemhez a kérelmezőnek mellékelni kell születési anyakönyvi kivonatát és a családi állapotát igazoló okiratokat, továbbá a kérelem elbírálásához az e törvény 4–5., 8. és 11. paragrafusában meghatározott fennállását igazoló okiratokat. Idegen nyelvű okiratot hiteles magyar nyelvű fordítással ellátva kell a kérelemhez csatolni (14. par. (4.) bek.).

A többször módosított 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról, III. fejezetének 30/A (1.) paragrafusában előírja, hogy az állampolgársági kérdésekben a köztársasági elnök dönt.

A külföldi állampolgárság igazolására a külföldi útlevél szolgál. A területi idegenrendészeti hatóságtól (a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2001. évi XXXIX. törvény alapján) beutazásra és magyarországi tartózkodásra az alábbi jogosítványok szükségesek: a) vízum, b) tartózkodási engedély, c) letelepedési engedély, bevándorlási engedély. Lex specialisnak tekinthető a státustörvény abban a tekintetben, hogy az idegenrendészeti törvény három hónapon túlmenő tartózkodás esetén tartózkodási engedély igénylését, kiadását írja elő, ezzel szemben a határon túli magyarok esetében a tartózkodási engedély nem szükséges három hónapon túlmenő tartózkodás esetén.

KONKLÚZIÓK

1. Európában többé nem tabutéma a kettős állampolgárság. Annál inkább, mert minden teljes jogú tagország állampolgára automatikusan kettős állampolgár: EU-s állampolgár és országának állampolgára. Az EU-s irányelvek is elismerik a kettős állampolgárság tényszerűségét, és fennforgásuk esetén ajánlják a kettős kötelezettségektől való mentesítést.

2. A kettős állampolgárságot számos nemzeti törvényhozás mint tényt elismeri és követi az EU-s ajánlásokat a kettős terhelés alóli mentesítés tekintetében. A belső törvényhozások mind a *ius sanguinis* (nemzetiségi), mind a *ius soli* (területi) elvet elismerik mint állampolgárság megszerzésének jogcímét. Számos bilaterális egyezmény született az EU-s tagországok között, melyek bilaterális vonatkozásban szabályozzák a kettős állampolgárok köz- és magánjogi jellegű jogait és kötelezettségeit.

3. A magyar jog elismeri a kettős állampolgárság lehetőségét, ugyanígy a Szerbia és Montenegró releváns törvényi rendelkezései. Egyik sem jár hátrányos következményekkel. A magyar jog szerint meghatározott tartamú magyarországi tartózkodást irányoz elő: rendszerint nyolcévi, különleges esetben három-, vagy egyévi tartamban. Szükséges még a megélhetésről, lakásról, továbbá a magyar jog szerinti büntetlen előéletéről szóló bizonylat. A hatályos magyar jog legkedvezőbb rendelkezése szerint határon túli magyarok esetén legkevesebb egyévi magyarországi jogszerű tartózkodást igényelnek. A hatályos törvény értelmében tehát nincs jogalap a határon túliak számára az alanyi jogon járó állampolgárság igénylésének lehetőségére. Kivételt képez az az eset, amikor valaki már korábban megszerezte, majd elvesztette állampolgárságát.

4. Vannak olyan országok, amelyek a kettős állampolgárságot akkor adják meg, ha a másik érintett ország ténylegesen előirányozza a kettős állampolgárság lehetőségét.

5. Magyarország küszöbönálló teljes jogú EU-s csatlakozásával Szerbia és Montenegró állampolgárai irányában életbe lép a schengeni kötelezvény, ami a magyarországi beutazáshoz vízumkötelezettséget fog jelenteni ezen ország összes állampolgára, tehát a vajdasági magyarok számára is.

6. Ígéretet van arra nézve, hogy a vajdasági magyarok számára anyaországi tudományos, kulturális, oktatási, gazdasági kapcsolatok érvényesítése érdekében 1–5 évig terjedő, csupán Magyarországra érvényes (nem schengeni, tehát más EU-s tagországba való beutazáshoz nem érvényes), többszöri beutazásra alkalmas vízumot fognak bevezetni. Hasonló helyzetben lesznek a kárpátaljai magyarok is. Egyelőre nincsenek pontos adatok és magyarországi jogszabályok arról, mikor, hol és milyen konkrét feltételekkel történik a vízumkiadás. Az ígéretet arról szólnak, hogy mindez a legkedvezőbb feltételekkel fog történni.

EURÓPA ÉPÜLŐ ALKOTMÁNYI JOG PILLÉREI

Ma már Európában senki sem csodálkozik, ütközik meg a kettős, sőt többes állampolgárságon. Európában természetesnek veszik, mert az EU eddigi alkotmányi joginak tekinthető (eddig ugyan egyezményi alapokon nyugvó) pillérei, melyeket Maastricht, Amszterdam és Nizza fémjeleznek többek között, minden teljes jogú tagország állampolgára számára kettős állampolgárságot irányoz elő: a nemzeti és EU-s állampolgárságot.

Magyarország teljes jogú csatlakozásával minden (egyelőre anyaországi magyar) kettős állampolgár lesz: magyar és EU-s állampolgár.

Az EU alkotmányjogi fejlődésmenete nem állt meg Nizzával. Folytatódik. A szerződési (egyezményi) alapozás, mely az eddigi stádiumot fémjelezte, áttér az alkotmányi jogi alapozásra. Ennek az új kezdeményezésnek az élén Franciaország áll, de ott van Németország is. Merőben új stádiumról van szó az eddigi államok közötti szerződési együttműködési stádiumhoz képest, nevezetesen arról, hogy Európa bizonyos értelemben a konföderális alapozás felé tart. Lehet, hogy ez nem fog gyorsan menni, de tény, hogy készül az európai alkotmány. Ebben pedig azok az alapok, amelyek az Uniót, jellegét meghatározzák, beleértve a már részben kodifikált emberi és kisebbségi jogok alapelvei mellett a kisebbségi jogokat is. Igen téves lenne, ha ebben az összetett alkotmányozási folyamatban az anyaországi képviselők mellett nem vennének részt a határon túli magyar nemzetrészek képviselői.

Mi az, ami várható az európai alkotmányban mint alapfilozófia, konstitúciós meghatározás? Ismerve a Maastrichttól Nizzáig terjedő folyamatot, az EU-s parlamenti és tanácsi jogalkotói tevékenység alapvonulatát, nem kellene csodálkozni, ha az EU-s alkotmány három pilléren épülne: az európai nemzetek, az európai államok és az európai régiók közösségén. Európát összefűzi a közös kultúra, de összefűzi a közös gazdasági térség is. Senki sem hitte, hogy sikerül a monetáris unió, és mégis sikerült. A tudomány, a kultúra és a gazdaság mindig is olyan tényezők voltak, melyek nem tűrtek határokat. Így lesz ez az épülő, idővel talán konföderális Európában is. Ebben azonban nem tűnnek el a nemzeti értékek, a nemzeti hagyományok. Európa tiszteletben tartja a nemzeti értékeket, nyelvet és hagyományokat, mert ezek gazdagítják Európát.

A BALKÁNI HASZONÉLVEZŐK

A határok a múlt században két világháborút robbantottak ki. Mi volt az eredmény: a vesztesek népei rettenetesen szenvedtek, a győztesek nem örvendhettek a határmódosításoknak. Sőt, egész Közép-Európa nem európai környezetbe került, ami a nyugati kultúrát, az európai értékeket is visszaszorította Európából. Legnagyobb haszonélvezői a két világháborúnak a balkáni államok voltak, melyeknek egy része, ígéretek ellenére, letért az európai útról és különböző, időnként despotikus jellegű formációkat hozott létre, melyekben tagadták az emberi és kisebbségi jogokat, ezáltal az európai értékeket. A korábbi (szerb, román stb.) kisebbségek, amelyeknek Közép-Európában megszemenő jogaik voltak, ám ezekkel nem voltak elégedettek, mihelyt többséggé váltak, mindenről megfélelmezve támogatták a despotizmusba torkolló „utódállamok” uniformizáló törekvéseit. (Volt ilyen a királyi Jugoszláviában, nemkülönben a titói Jugoszláviában, de ne feledjük: a cseh–szlovák államalakulatban, pl. a beneši dekrétumok, vagy a Nagy-Romániában a Ceausescu-érában, avagy a „rendszerváltó” Vatra Romanesca periódusában, mást ne is említsünk.) A mai szerb demokraták, még a szociálliberálisok is, úgy gondolják, hogy a „Vajdaság” a szerb nép Újvidéken összesereglett szkupstináján megtörtént „önrendelkezés” alapján került (újabban szerintük) Szerbiához. Nem látják azt, hogy ennek semmiféle konstitutív szerepe nem volt. A trianoni szerződés a volt Jugoszláviához csatolta a Délvidéket. Nem Szerbiához. Hogy ezek után mi történt a magyarokkal? Az történt, hogy azonnal „dobrovoljacokat” telepítettek be, több százézes létszámban (1922). A magyarokat azonnali hatállyal át akarták telepíteni Magyarországra. (Erről a Szerb Akadémia egyes történészei, akikre felnézett a mindenkori szerb mérvadó politika, sohasem mondtak le.) A betelepítés folytatódott. Érdekes módon a balkáni pánszlávizmus éppen az általa Vajdaságnak nevezett térséget (ahol az 1849-ben bevezetett osztrák abszolútizmus idején az abszolút kisebbségben lévő szerb népesség vajdái randalfroztak) akarta betelepíteni szerb népességgel. És ezt meg is tették, azaz folytatták a miloševići korszakban „menekült” ürügyön. E politika „eredménye” az volt, hogy a századforduló során a szűkebben értelmezett Délvidék öt megyéjében a szerbek, akik az összlakosságnak még egyharmadát sem tették ki, a később Jugoszláviának „odaítélt” három megyében még ennél is kisebb arányt képeztek, mindenképpen a több mint hatszázezer magyar ajkúhoz képest alig háromszázezren voltak, ma már azonban hetvenszázalékos többséget alkotnak. Azt is ki kell emelni, hogy a több mint félmillió bántási és bácskai németiséget egyszerűen kollektíve „kitessékelték”. A magyarokon pedig „irtottak egyet” 1944/45-ben, a szerémségi frontra (nem Petőfi brigád) pedig több tízezer magyart küldtek az első sorokba, fegyver nélkül, hogy harcoljanak a németek ellen (ma sem tudni, mennyi magyar veszett el ezen a fronton). Milošević korszakában pedig tömegesen elűzték a magyarságot, vagy háborúba kényszerítették.